

Autobiografia. Literatura. Kultura. Media
nr 1 (18) 2022 | s. 19–29
ISSN (print) 2353-8694
ISSN (online) 2719-4361
DOI: 10.18276/au.2022.1.18-02

TEORIE

AGNIESZKA SOBOLEWSKA*

Sorbonne Université / Uniwersytet Warszawski
Institut für die Wissenschaften vom Menschen

Od emocjonalnej do relacyjnej historii wiedzy: pojęcia, zwroty, kierunki¹

Streszczenie

Artykuł stanowi wprowadzenie do emocjonalnej historii wiedzy, która w ostatnich latach rozwinęła się we Francji w antropologii, socjologii i historii nauki. Autorka podejmuje refleksję nad opublikowaną w 2019 roku pracą Françoise Waquet *Une histoire émotionnelle du savoir. XVIIe-XXIe siècle* (Emocjonalna historia wiedzy. XVII–XXI wiek) i analizuje ją w szerokim kontekście interdyscyplinarnej refleksji nad historią wiedzy oraz nauki. Celem artykułu jest wskazanie na najważniejsze rozpoznania Waquet i zestawienie ich z innymi propozycjami pojawiającymi się w obszarze historii nauki.

Słowa kluczowe

Emocje, historia emocji, materialność, laboratorium, humanistyka

* Kontakt z autorką: agnieszka.wieckiewicz@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2119-7215. Jeśli nie zaznaczono inaczej, cytaty podane są w tłumaczeniu autorki artykułu.

¹ Niniejszy tekst powstał w ramach stypendium przyznanego przez MNiSW w konkursie programu Diamentowy Grant (2018), nr DI2017 004647.

W artykule przyjrę się podstawowym założeniom rozwijającej się w polu francuskiej antropologii kultury emocjonalnej historii wiedzy². Wychodząc od nakreślenia jej głównych osi refleksji, chciałabym wskazać potencjalne kierunki rozwoju. Szczególną uwagę będę kierować na znaczenie więzi międzyludzkich, które scalają środowiska naukowe i mogą stać się najistotniejsze dla przyszłej refleksji humanistycznej nad kształtowaniem oraz przekazywaniem pluralistycznie pojętych wiedz. Przesunięcie uwagi z historii dyskursu na materialny i emocjonalny wymiar praktyk badawczych ujawnia konieczność przemyślenia kluczowych pojęć dla namysłu historycznego, antropologicznego, filozoficznego czy literaturoznawczego, takich jak „autorstwo”, „prekursorstwo” czy „tekst”. Podejmowane w ostatnich latach próby mapowania emocji – ich wagi dla codziennych praktyk badawczych oraz wpływu na funkcjonowanie wspólnot naukowych – pozwoliły zdynamizować statyczny obraz mechanizmów odpowiedzialnych za rozwój, transmisję oraz instytucjonalizację wiedzy. Jednocześnie „wiedza” będzie tutaj postrzegana w większym stopniu jako efekt intelektualnych oraz pozaintektualnych więzi rodzących się i podtrzymywanych między badaczami oraz badaczkami niż jako rezultat samotnych praktyk myślenia bądź rewolucyjnych odkryć pojedynczych osób. Jak sądzę, historia wiedzy, która w centrum stawia kolektywne praktyki refleksyjno-badawcze (w dużej mierze oparte na emocjach), skłania również do przemyślenia samej kategorii „tekstu”, widzianego już nie tyle jako emanacja autorskiego „ja”, ile jako efekt kolektywnych praktyk lekturowych, dyskusji, sporów i nieporozumień istotnie wpływających na więzi uczuciowe w środowiskach naukowych i angażujących całe spektrum emocji.

Zwrot emocjonalny w historii i antropologii wiedzy

W opublikowanej w 2019 roku *Une histoire émotionnelle du savoir. XVIIe-XXIe siècle* (Emocjonalna historia wiedzy. XVII–XXI wiek) Françoise Waquet zauważyła:

W żadnej z prac, niezależnie od tego, czy dotyczą historii intelektualnej, historii idei, społecznej historii nauki, historii wiedzy, prawie nie mówi się o emocjach, jeśli nie liczyć tego, co dotyczy przypadku, sprowadza się do „eureki” bądź anegdot, które mają sprawić, że bohater będzie odrobinę bardziej prawdziwy, i dodać mu uroku³.

Emocje nigdy nie były główną osią refleksji nad kształtowaniem się i transmisją wiedzy, co jednak nie oznacza, że pojawiają się w niej dzisiaj niespodziewanie. Emocjonalną historię

² Zob. Christian Jacob, red., *Lieux de savoir: 1. Espaces et communautés, 2. Les mains de l'intellect* (Paris: Éditions Albin Michel, 2007–2011).

³ Françoise Waquet, *Une histoire émotionnelle du savoir. XVIIe-XXIe siècle* (Paris: CNRS, 2019), 10.

wiedzy poprzedziły wieloletnie rozważania socjologów, antropologów i historyków, takich jak Émile Durkheim, Marcel Mauss, Marc Bloch, Lucien Febvre, Thorstein Veblen oraz Max Weber, którzy wiedzę postrzegali jako fakt historyczny i społeczny⁴. Przyczynili się oni przez swoje dzieła do stworzenia zrębów kulturowej historii wiedzy, w której nacisk kładzie się na dynamikę rozwoju oraz modele transferu wiedzy w różnych kontekstach społeczno-kulturowych. Peter Burke odwoływał się do tych myślicieli, by wprowadzić szerokie rozumienie wiedzy jako nieustannie transformujących, ścierających się teorii i praktyk badawczych, zarówno w akademickich, jak i pozaakademickich kontekstach⁵. Pokazał, że począwszy od drugiej połowy XX wieku w polu zainteresowania historyków, filozofów, socjologów oraz antropologów pojawiało się pytanie o charakter pracy badawczej i jej odmienne modele, o mechanizmy rządzące instytucjami odpowiedzialnymi za produkcję i upowszechnianie wiedzy, a także o przestrzenie, w których wiedza może się kształtować (uniwersytety, akademie, biblioteki, laboratoria, prywatne gabinety)⁶. Emocjonalną historię wiedzy trzeba więc zobaczyć jako kontynuację przywołanych wyżej historycznych, socjologicznych i antropologicznych badań nad nauką prowadzonych w ostatnim półwieczu. Można ją też widzieć jako gałąź nauki wyrastającą z interdyscyplinarnej refleksji nad praktykami badawczymi w odmiennych kontekstach kulturowych, społecznych, politycznych, a także odnieść do geograficznych i symbolicznych przestrzeni przekazywania teorii, praktyk oraz umiejętności (tzw. *know-how*). Emocjonalna historia wiedzy – w tym względzie blisko spokrewniona z historią kulturową (*cultural history*) – pozwala przesunąć uwagę z historii pisanej w perspektywie makro na opowieść prowadzoną w perspektywie *mikro*. Kluczowe stają się bowiem lokalne codzienne praktyki oralne oraz piśmienne, performowane w mniejszych lub większych wspólnotach badawczych.

Takie założenie stoi u źródeł *Une histoire émotionnelle du savoir*, kolejnej pozycji w dorobku francuskiej historyczki (ur. 1950)⁷. O ile w poprzednich książkach Waquet chętnie odwoływała się do kategorii „materialności”, „wspólnoty” oraz „transmisji”, o tyle w ostatniej pracy ustąpiły one miejsca pojęciu „emocji”. Badaczka pyta chociażby o charakter oraz nasilenie emocji obecnych w codziennej pracy naukowej, rozumianej bardzo szeroko: od samotnych

⁴ Peter Burke, *Społeczna historia wiedzy*, tłum. Anna Kunicka (Warszawa: Aletheia, 2016).

⁵ Tamże, 11–29.

⁶ Pierre Bourdieu, *Homo academicus* (Paris: Les Éditions de Minuit, 1984).

⁷ F. Waquet, *L'Ordre matériel du savoir. Comment les savants travaillent, XVIe-XXIe siècles* (Paris: CNRS, 2015); F. Waquet, *Dans les coulisses de la science. Petites mains et autres travailleurs invisibles* (Paris: CNRS, 2022); F. Waquet, *Parler comme un livre. L'oralité et le savoir (XVIe-XXe siècle)* (Paris: CNRS, 2003). W Polsce pojawił się przekład fragmentów ostatniej z wymienionych prac; zob. F. Waquet, „Łacina – język powszechnej komunikacji”, w: *Łacina jako język elit*, red. Jerzy Axer (Warszawa: OBTA: DiG, 2004), 461–477.

praktyk czytelniczo-piśmiennych (np. notowanie, opracowywanie notatek, przygotowywanie artykułu bądź innego tekstu naukowego czy wystąpienia konferencyjnego) przez pracę w laboratorium, bibliotece bądź w terenie po ogólną afektywną naturę środowisk akademickich. Jak podkreśla we wstępie:

Proponowana tutaj emocjonalna historia świata nauki (*le monde savant*) nie wpływa z porządku psychologicznego mającego na celu scharakteryzowanie emocji samych w sobie bądź zbadanie ich natury. Nie stara się ona też (...) uchwycić prawdziwości takiej czy innej emocji (...). Mówiąc najprościej, chodzi o to, by przyglądając się pracy [badawczej], dostrzec w tych sytuacjach aspekty emocjonalne, zmierzyć ich znaczenie, przeanalizować, co ludzie myśleli o pojawiających się w ich działaniach emocjach i co z nimi robili⁸.

Waquet podejmuje próbę całościowego mapowania badawczej codzienności przedstawicieli różnych dziedzin nauki (od historyków, filozofów bądź antropologów po fizyków, chemików, lekarzy), a jednocześnie przesuwa punkt ciężkości z narzędzi i dostępnej naukowcom przestrzeni do pracy naukowej (materialna historia wiedzy) na emocje towarzyszące im w indywidualnych oraz kolektywnych aktywnościach badawczych ściśle związanych z praktykami czytelniczymi oraz piśmiennymi.

W tym miejscu warto wspomnieć o innej – równie ciekawej – próbie całościowego przemysłowania sposobów, wykorzystywanych do tej pory do opowiadania o rozwoju i przekazywaniu wiedzy. W ostatnim czasie niemiecki historyk nauki Jürgen Renn zaproponował przyjrzenie się ewolucji wiedzy w dobie antropocenu w perspektywie interdyscyplinarnej i globalnej. We wstępie badacz zastanawiał się:

Jakie podejście może oddać sprawiedliwość rozumieniu nauki jako praktyki ludzkiej obejmującej w sposób nieredukowalny wymiary mentalny, materialny i społeczny? Jak można ujmować wiedzę jako ograniczoną, lecz nie zdeterminowaną przez lokalne bądź ponadlokalne struktury polityczne czy gospodarcze? Jaka epistemologia historyczna i polityczna mogłaby pomóc w przypomnieniu o moralnej odpowiedzialności nauki za jej pogoń za wiedzą⁹?

Wskazany przez Rennę problem w punkcie wyjścia dotyczy możliwości znalezienia właściwego języka opisu kształtowania, transformacji oraz transferu wiedzy w skali globalnej.

⁸ Françoise Waquet, *Une histoire émotionnelle du savoir*, 16.

⁹ Jürgen Renn, *The Evolution of Knowledge. Rethinking Science for the Anthropocene* (Princeton: Princeton University Press, 2020), 13.

W swojej refleksji niemiecki historyk stara się scalić perspektywę długiego trwania (kumulatywny model rozwoju wiedzy) z perspektywą nagłych zwrotów w nauce (model rewolucji naukowych)¹⁰. Istotna różnica w obu podejściach polega na tym, że o ile Renn rozpoczyna od zakreślenia jak najszerszego pola refleksji, o tyle Waquet radykalnie je zawęża, koncentrując się na jednostkach oraz towarzyszących im emocjach. Materiały źródłowe, które analizuje badaczka, to przede wszystkim dokumenty osobiste (dzienniki, korespondencja, autobiografie, wywiady), w większym stopniu niż rozprawy czy artykuły naukowe pozwalające „uchwycić efemeryczność emocji”¹¹. Jak celnie dodaje Waquet, w ostatnich dekadach „[i]mperatyw refleksyjności przyczynił się do powiększenia i tak już mocno rozrastającego się piśmiennictwa autobiograficznego, uwalniając «prawdziwy popęd autobiograficzny» generujący imponującą liczbę autohistorii, autogeografii, autoetnografii”¹². Podkreślony przez badaczkę zwrot autorefleksyjny w humanistyce pozwolił jednocześnie zerwać z obrazem naukowca jako osoby zdystansowanej i obiektywnej oraz odsłonić tajniki pracy badawczej w jej subiektywnym, a zarazem kolektywnym wymiarze¹³.

Uczuciowo-afektywną mapę świata nauki Waquet tworzy przy pomocy kategorii „ekologii emocjonalnej” (*une écologie émotionnelle*), rozumianej jako szczególnego rodzaju mikrosfera codziennego funkcjonowania badaczy i badaczek, utkana z łączących ich intelektualno-afektywnych więzi. Autorka zaznacza, że badanie więzi

(...) ujawnia interakcje między ludźmi oraz przedmiotami, a wraz z nimi emocje, afekty, nastroje, pasje, uczucia. Tak więc w życiu codziennym badacz ma do czynienia z innymi naukowcami (którzy mogą się podobać, nie podobać, narzucać, drażnić, ułatwiać sprawy bądź je komplikować etc.), z książką (która w swej materialności może irytować, kiedy źle się otwiera, kiedy papier się błyszczycy etc.), z przedmiotem badań (który stawia opór, oczarowuje, wzbudza entuzjazm etc.)¹⁴.

Zwrócenie uwagi na znaczenie pozaintelektualnych więzi dla funkcjonowania środowisk naukowych jest też doskonałą okazją do pytania o polityki „konsekrowania”, zachowywania i przekazywania wiedzy. W perspektywie emocjonalnej wiedza okazuje się dobrem wspólnym, ale i dobrem niezmiernie kruchym. Dostrzeżenie znaczenia więzi międzyludzkich dla

¹⁰ Tamże, 118–120; por. Thomas Kuhn, *Struktura rewolucji naukowych*, tłum. Helena Ostromięcka (Warszawa: Aletheia, 2001).

¹¹ Tamże, 14.

¹² Waquet, *L'Histoire émotionnelle du savoir*, 15.

¹³ Tamże, 17.

¹⁴ Tamże, 18.

codziennego współbywania naukowców unaocznia, do jakiego stopnia sympatia, szacunek bądź podziw zbliżają do siebie poszczególnych badaczy, podczas gdy zazdrość, zawód albo poczucie krzywdy wpływają na przekształcanie się, a czasem i rozpad całych środowisk naukowych. Bezpośrednim tego efektem są chociażby wewnętrzne gry związane z powstawaniem nowych zespołów badawczych i wyłączeniem z nich niektórych badaczy czy badaczek, a także rywalizacja o stanowiska i środowiskowe uznanie.

Podjmując zarysowaną wyżej problematykę, historia emocjonalna może pozwolić przemyśleć dynamikę kształtowania oraz transmisji wiedzy w kontekście pozaintelektualnych więzi scalających środowiska intelektualne i wspólnoty badawcze, a także umożliwić szerszą refleksję nad ich znaczeniem dla powstawania konkretnych teorii. W takim ujęciu nie chodzi już wyłącznie o wpływ emocji na funkcjonowanie środowisk czy instytucji badawczych, lecz o postrzeganie wiedzy jako rezultatu intelektualno-emocjonalnych relacji. W ten sposób możliwe staje się zarazem wskazanie na procesualny charakter produkcji wiedzy, denaturalizacja obrazu pracy badawczej jako zorientowanej na tekst i ukazanie tejże pracy jako efektu zróżnicowanych praktyk piśmiennie-oralnych naukowców uwikłanych w sieć zależności zawodowych, intelektualnych i emocjonalnych. Emocje w dalszym ciągu znajdują się w centrum badawczej refleksji nad historią wiedzy, jednocześnie jednak stają się częścią większego zagadnienia, tj. kwestii intelektualno-afektywnych więzi rządzących dynamiką wspólnot naukowych.

Wspólnoty naukowe, więzi uczuciowe i dynamika środowiskowa

Rozważania Waquet wpisują się we wcześniejsze badania francuskich historyków, socjologów, kulturoznawców oraz literaturoznawców nad antropologią wiedzy. Reprezentatywny wybór ich tekstów zamieszczono w monumentalnej pracy *Lieux de savoir* (Miejsca wiedzy) pod redakcją francuskiego historyka Christiana Jacoba. Idąc w ślady Ervinga Goffmana oraz Edwarda T. Halla, a także Bruno Latoura oraz Pierre'a Bourdieu, autorzy zebranych w dwóch tomach opracowań skoncentrowali się na różnych przestrzeniach produkcji wiedzy oraz na „zasadach gry” ustalanych przez środowiska i instytucje naukowe. Problem ów znalazł się też w rozważaniach Waquet. Jak wielokrotnie w swojej książce podkreśla badaczka, „kariera akademicka nie jest pozbawiona wymiaru emocjonalnego”¹⁵. Jako przykład podaje charakterystyczne dla młodych naukowców i badaczy uczucie lęku, które wynika z niepewności co do stałego zatrudnienia w akademii. Wskazuje także na frustrację płynącą z nierównego dostępu do kariery naukowej ze względu na płeć¹⁶. Emocje istotnie wpływają na więzi między

¹⁵ Tamże, 35.

¹⁶ Tamże, 35–37.

badaczami pozostającymi również w relacjach hierarchicznych (np. doktorant–promotor), a także na relacje osób o takiej samej pozycji w akademii. Próbę systematycznej analizy sieci relacji oraz ich znaczenia dla produkcji wiedzy zaproponował już wcześniej Randall Collins w monumentalnym dziele *The Sociology of Philosophies. A Global Theory of Intellectual Change* (Socjologia filozofii. Globalna teoria intelektualnej zmiany). Pisząc o wadze więzi osobistych dla rozwoju nauki, badacz stwierdził:

Proponuję wskazać trzy procesy w obszarze kontaktów osobistych, które – choć podobne – wymagają odmiennego podejścia analitycznego. Jednym z nich jest przepływ kapitału kulturowego i idei oraz ich wykorzystanie; innym – przepływ energii emocjonalnej, zarówno czerpanej z dotychczasowych sukcesów, jak i wynikającej z aktualnych trudności pojawiających się w danej grupie; trzeci dotyczy strukturalnego rozeznania możliwości intelektualnych [danej grupy, środowiska], zwłaszcza tych związanych z rywalizacją¹⁷.

Pytania o przepływ kapitału kulturowego, emocjonalne uwikłanie codziennych praktyk badawczych, a także afektywny wymiar sieci relacji łączących naukowców doprowadziły Collinsa do wyróżnienia dwóch podstawowych typów więzi osobistych: wertykalnych i horyzontalnych. Więzy wertykalne dotyczą współpracy nauczyciela i ucznia, mistrza oraz jego kontynuatorów, horyzontalne zaś – niezależnych badaczy, nierzadko w podobnym wieku i o zbliżonej pozycji akademickiej¹⁸. Jak zauważył Collins, w globalnej historii wiedzy więzi osobiste, spotkania i dyskusje na żywo stanowią ważne narzędzie przekazywania wiedzy, niekiedy spychając na drugi plan transmisję za pomocą lektury tej czy innej publikacji naukowej¹⁹. Idąc tym tropem, badacz zastanawia się nad wpływem więzi horyzontalnych oraz wertykalnych na uznanie niektórych teorii i odrzucenie innych. Bez uczniów oraz następców, podkreśla Collins, nikt nie byłby w stanie osiągnąć wysokiej pozycji w akademii oraz uznania w szerokich kręgach badaczy. Jak zauważa:

Dowodziłem, że w pewnym sensie reputacja nie różni się od kreatywności; że tym, co uważamy za wybitne osiągnięcie intelektualne, jest tworzenie idei wpływających na późniejsze pokolenia, które albo je powtarzają, rozwijają, albo zwracają się przeciw nim. Z definicji nie wynika, że wielki myśliciel to ten, kto ma grupę wybitnych zwolenników; czyjeś idee mogą wpływać na późniejsze pokolenia, nawet jeśli nie doszło do osobistego kontaktu.

¹⁷ Randall Collins, *A Global Theory of Intellectual Life* (Cambridge–London: Harvard University Press, 1998), 71.

¹⁸ Tamże, 71–72.

¹⁹ Tamże, 71.

Powiedziawszy to, dodałbym jeszcze, że można zastanowić się, czy niektóre osoby z biegiem lat nie otrzymały więcej uwagi, niż na to zasługują, w tym sensie, że w rzeczywistości nie stworzyły idei, które później im przypisano²⁰.

Wynika z tego, że uznanie wartości myśli danego badacza czy badaczki nierzadko przychodzi z czasem i warunkowane jest nie tyle tym, co on czy ona powie lub opublikuje, ile zaangażowaniem ich następców, rozwijających tamte pomysły. To oni bowiem, mniej lub bardziej świadomie, pracują na renomę mistrza/mistrzynie. Mogą też rozwijać jego/jej ideę poprzez afirmację, reinterpretację czy polemikę. W przeciwieństwie do Collinsa, Waquet nie jest jednak zainteresowana stworzeniem typologii więzi oraz analizą ich wpływu na wykształcenie się konkretnych pojęć bądź teorii. Jak bowiem pisze, tym, na czym jej zależy, jest wykorzystanie humanistycznego potencjału emocji. Pisanie o emocjach może uczynić naukę dostępną również dla ludzi niezwiązanych akademią²¹.

Od stawania się autorem/autorką do emocjonalnego pojęcia tekstu

Pytanie o rolę emocji w tworzeniu egalitarnego obrazu wiedzy warto odnieść do kategorii „tekstu” oraz piśmiennictwa naukowego (praktyk lekturowych oraz piśmiennych), zwłaszcza w naukach humanistycznych, w których tekst (praca na tekstach i nad tekstem) oraz indywidualne autorstwo wciąż dominują. Pisanie i czytanie to najważniejszy – obok prowadzenia zajęć, wykładów i dyskusji – aspekt pracy badawczej humanistów. Codzienne praktyki lekturowe i piśmienne związane są nie tylko ze stymulacją intelektualną, lecz także z kształtowaniem się tego, co Waquet nazywa „ekologią emocjonalną”. Jak pisze: „Pewnego dnia badacz siada do pisania. (...) Aby zacząć pisać, trzeba najpierw zmierzyć się z całą masą notatek, które niekiedy stają się papierową bestią, którą należy oswoić; stąd właśnie biorą się smutek i niepokój”²². Badacza czy badaczkę otaczają stosy papierów, tekstów, zapisków. Laboratorium humanistyczne w takim ujęciu ciągle jest więc przede wszystkim laboratorium piśmiennym. Jednocześnie piszący od samego początku pracy nad tekstem pozostaje w sieci relacji z poprzednikami (autorami/autorkami wykorzystywanych tekstów), a także z przyszłym wydawcą, redaktorem i odbiorcami.

²⁰ Tamże, 69.

²¹ Waquet, *L'Histoire émotionnelle du savoir*, 19.

²² Tamże, 200.

Warto tutaj przywołać rozważania Łukasza Afeltowicza, który interesująco pisał o laboratoriach badawczych (w tym humanistycznych)²³. On również uważa, że rozwój nauki uwarunkowany jest praktykami lekturowymi i piśmiennymi. Robienie notatek, twierdzi socjolog, zawsze poprzedza pracę nad tekstem (uspójnianie, nadawanie ciągłości fragmentarycznym zapisom). Postulowana przez Afeltowicza kolejność praktyk badawczych w laboratorium humanistycznym jest jednak problematyczna. Jak miałam okazję zauważyć,

[p]rzedstawiony przez badacza model pracy w laboratorium, chociaż zakłada poznawczą wartość samego pisania, nie przedstawia wystarczających wniosków dotyczących znaczenia tej praktyki. Nie jest przecież tak, że z pisaniem czeka się do chwili, aż całość podejmowanych zagadnień będzie w pełni opracowana i stanie się możliwa do objęcia jednym rzutem oka. Afeltowicz na siłę stara się wpisać zróżnicowane modele pracy humanistycznej w model matematyczny, odpowiadający tabeli bądź wykresowi²⁴.

Problem, który starałam się tutaj naświetlić, dotyczy obrazu pracy humanistycznej wprost przejętego z nauk społecznych i przyrodniczych i odbierającego praktykom humanistycznym ich potencjał eksperymentalny oraz nieprzewidywalność. Emocje wprowadzone w przestrzeń tak pojmowanego laboratorium humanistycznego mogą jednak ów obraz znacznie zdynamizować.

Pisanie nie tyle towarzyszy pracy intelektualnej, ile zapośrednicza procesy myślowe, a także na nie wpływa. Pojawia się zatem pytanie o to, jak kategoria emocji odniesiona do piśmiennictwa naukowego pozwala zredefiniować tak istotne dla humanistów kategorie, jak „tekst”, „autorstwo”, „prekursorstwo” i „nowatorstwo”. Zarówno materialna, jak i emocjonalna historia wiedzy podkreślają procesualny wymiar codziennych praktyk piśmiennobadawczych oraz ich emocjonalne „zainfekowanie”. Kolejnym krokiem jest namysł nad tym, do jakiego stopnia emocje wpływają na tekst naukowy, determinują przyjmowaną w nim perspektywę, a także sposób prowadzenia narracji. Na ile konkretne stany emocjonalne zostają wpisane w tekst? Spojrzenie na codzienne praktyki piśmienne badaczy i badaczek w perspektywie emocjonalnej z jednej strony prowadzi do uznania powstających tekstów naukowych za efekt pracy intelektualnej i emocjonalnej – pracy, która wrzuca piszących

²³ Łukasz Afeltowicz, „Aneks. Laboratorium myśli, czyli kilka uwag na temat technologii pracy naukowej”, w: tegoż, *Modele, artefakty, kolektywy. Praktyka badawcza w perspektywie współczesnych studiów nad nauką* (Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012), 417–450; por. numer tematyczny *Tekstów Drugich 2* (2002): *Laboratoria humanistyki*.

²⁴ Agnieszka Sobolewska, *Autoekonomie Juliana Ochorowicza. Codzienne praktyki piśmienne i badawcze psychologa* (Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2021), 43.

w sieć relacji nawiązywanych zarówno z przedmiotem badań, poprzednikami, przyszłymi czytelnikami (w tym szczególnie wymagającymi, tj. recenzentami), wydawcami, redaktorami, jak i z samym sobą jako autorem/autorką, a z drugiej strony umożliwia potraktowanie tekstu jako rezultatu tychże relacji. W takim ujęciu tekst staje się – w większym stopniu niż zapisem autorskich rozpoznań – rezultatem kolektywnych praktyk myślenia, dyskusji toczonych podczas spotkań zakładowych, seminariów czy konferencji oraz emocji rodzących się w ich trakcie. Przestaje on jawić się jako dyskurs „wyjęty” z głowy autora, lecz staje się raczej zapisem odbytych rozmów, spotkań, przeczytanych tekstów i wysłuchanych dyskusji. W tym sensie tekst, jako rezultat pracy badawczej humanistów, nie należy już wyłącznie do twórców, lecz staje się własnością wszystkich uczestniczących w kolektywnym myśleniu i działaniu. Piśmiennictwo naukowe jest w swej istocie dobrem wspólnym, które można postrzegać zarówno jako efekt wspólnych praktyk czytania, pisania, dyskusowania i odczuwania, jak i narzędzie służące scalaniu wspólnot naukowych.

Bibliografia

- Afeltowicz, Łukasz. „Aneks. Laboratorium myśli, czyli kilka uwag na temat technologii pracy naukowej”. W: Łukasz Afeltowicz, *Modele, artefakty, kolektywy. Praktyka badawcza w perspektywie współczesnych studiów nad nauką*, 417–450. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012.
- Burke, Peter. *Spółeczna historia wiedzy*. Tłum. Anna Kunicka. Warszawa: Aletheia, 2016.
- Bourdieu, Pierre. *Homo academicus*. Paris: Les Éditions de Minuit, 1984.
- Collins, Randall. *A Global Theory of Intellectual Life*. Cambridge–London: Harvard University Press, 1998.
- Jacob, Christian, red. *Lieux de savoir: 1. Espaces et communautés, 2. Les mains de l'intellect*. Paris: Éditions Albin Michel, 2007–2011.
- Kuhn, Thomas. *Struktura rewolucji naukowych*. Tłum. Helena Ostromecka. Warszawa: Aletheia, 2001.
- Renn, Jürgen. *The Evolution of Knowledge. Rethinking Science for the Anthropocene*. Princeton: Princeton University Press, 2020.
- Sobolewska, Agnieszka. *Autoekonomie Juliana Ochorowicza. Codzienne praktyki piśmienne i badawcze psychologa*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2021.
- Waquet, Françoise. *Une histoire émotionnelle du savoir. XVIIe-XXIe siècle*. Paris: CNRS, 2019.
- Waquet, Françoise. *L'Ordre matériel du savoir. Comment les savants travaillent, XVIe-XXIe siècles*. Paris: CNRS, 2015.
- Waquet, Françoise. *Dans les coulisses de la science. Petites mains et autres travailleurs invisibles*. Paris: CNRS, 2022.

Waquet, Françoise. *Parler comme un livre. L'oralité et le savoir (XVIIe-XXe siècle)*. Paris: CNRS, 2003.

Waquet, Françoise. „Łacina – język powszechnej komunikacji”. W: *Łacina jako język elit*, red. Jerzy Axer, 461–477. Warszawa: OBTA: DiG, 2004.

From Emotional to Relational History of Knowledge

Summary

The article is an introduction to the emotional history of knowledge that in recent years has been developed within French anthropology, sociology, and the history of science. The author reflects on Françoise Waquet's work entitled *Une histoire émotionnelle du savoir. XVIIe-XXIe siècle* (The emotional history of knowledge. XVII–XXI century) published in 2019, and analyzes it in a broad context of the interdisciplinary reflection on the history of knowledge and science. The aim of this article is to reflect on Waquet's most important arguments and to contrast them with other propositions emerging in the field of the history of science.

Keywords

emotions, the history of emotions, materiality, laboratory, humanities

PROSIMY O CYTOWANIE ARTYKUŁU JAKO:

Agnieszka Sobolewska, „Od emocjonalnej do relacyjnej historii wiedzy: pojęcia, zwroty, kierunki”, *Autobiografia. Literatura. Kultura. Media* 1 (2022), 18: 19–29. DOI: 10.18276/au.2022.1.18-02.